

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/162515,31-rocznica-rozporozczenia-wycofywania-wojsk-sowieckich-z-terytorium-Polski.html>
03.05.2024, 16:24

31. rocznica rozpoczęcia wycofywania wojsk sowieckich z terytorium Polski

Data publikacji 07.04.2022

8 kwietnia 1991 roku z Bornego Sulinowa wyruszył pierwszy transport z 12. wyrzutniami raketowymi oraz 20. żołnierzami wojsk sowieckich, rozpoczynając trwający ponad dwa lata proces wycofywania się z terenów Rzeczypospolitej obcej armii, która od czasów II wojny światowej stacjonowała na jej terytorium. Proces ten zakończył się 17 września 1993 r. - w 54. rocznicę agresji Związku Sowieckiego na Polskę.

Oddziały Armii Czerwonej pojawiły się na ziemiach polskich u schyłku II wojny światowej w wyniku przesuwania się frontu wschodniego w kierunku Berlina. Zgodnie z postanowieniami konwencji haskiej, na terenach zajętych przez Armię Czerwoną tworzone były komendantury wojenne, których komendanci mieli utrzymywać bezpieczeństwo na tyłach frontu. Komendanci mieli także inne zadanie, wynikające z instrukcji dowódcy 1 Frontu Białoruskiego, marszałka Konstantego Rokossowskiego, a mianowicie utrzymywanie ścisłych kontaktów z lokalnymi organami władzy, ale tylko z tymi, które były tworzone przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego. Jeden z punktów instrukcji głosił bowiem: „poza reprezentantami PKWN - żadnych innych osób i organizacji pretendujących do sprawowania władzy nie uznawać.”

W połowie 1946 roku komendantury wojenne zostały zlikwidowane, a w ich miejsce utworzono Północną Grupę Wojsk Armii Czerwonej (PGW AR), której głównodowodzącym został marszałek Konstanty Rokossowski. Sztab Główny PGW został umiejscowiony w Legnicy, a liczebność wojsk sowieckich bezpośrednio po wojnie wynosiła od ok. 300 tysięcy do ok. 400 tysięcy.

Manifestacja członków KPN z dnia 17.09.1989

Akcja - Sowietci do domu, 16 maja 1989 r.

Manifestacja niepodległościowa w Szczecinie, 11 listopada 1989 r.

Armia sowiecka, od zakończenia wojny stacjonująca w Polsce jedynie na mocy decyzji Stalina, czyli będąca de facto armią okupacyjną, miała stanowić wsparcie bojowe dla oddziałów Armii Czerwonej rozlokowanych w Niemczech. Ale zabezpieczała także i wzmacniała wpływy ZSRS w Polsce, co uwidoczniło się szczególnie podczas wydarzeń październikowych 1956 roku, kiedy to oddziały sowieckie opuściły garnizony i rozpoczęły demonstracyjny marsz w kierunku Warszawy. Po tych wydarzeniach status pobytu wojsk sowieckich w Polsce został uregulowany umową z 17 grudnia 1956 roku w Warszawie kiedy to powołano pełnomocników obu rządów do spraw pobytu wojsk oraz Polsko-Radziecką Komisję Mieszaną. Na mocy porozumienia z 1957 roku, ogólną liczbę sowieckich wojsk na terenie Polski ustalono w granicach 62-66 tysięcy żołnierzy, w tym 40 tys. wojsk lądowych, 17 tys. lotnictwa oraz 7 tys. marynarki wojennej. Do tej pory nie można jednak jednoznacznie określić, jak duża liczba żołnierzy sowieckich stacjonowała w Polsce w latach 1944-1993.

Chociaż oficjalnie polskie i sowieckie władze przez wiele lat temu zaprzeczały, od 1970 roku na terytorium Polski Północna Grupa Wojsk AR dysponowała bronią atomową w postaci głowic do rakiet i bomb lotniczych. Koszt całej operacji transportu i rozlokowania broni jądrowej oraz budowy i wyposażenia magazynów w całości poniosła Polska. Broń jądrowa została wycofana z polskiego terytorium jeszcze przed rozpoczęciem wycofywania PGW AR.

Pomimo zmian jakie miały miejsce w 1989 roku, Polska początkowo nie zabiegała o wycofanie wojsk sowieckich ze swojego terytorium. Dopiero 7 września 1990 roku minister spraw zagranicznych Krzysztof Skubiszewski złożył notę rządu RP do rządu ZSRS wnioskującą o natychmiastowe podjęcie rozmów w celu podpisania układu o wycofaniu z Polski wojsk sowieckich, rewizję umów z 1956 roku o czasowym stacjonowaniu PGW w Polsce (które to obowiązywałyby do czasu wycofania Armii Czerwonej) oraz o zadośćuczynienie za szkody wywołane ich 45-letnim pobytom. Umowa o wycofaniu wojsk sowieckich, która zakładała, że do 15 listopada 1992 roku Polskę miały opuścić wszystkie jednostki bojowe, a do końca 1993 roku pozostałe, została parafowana w Moskwie 26 października 1991 roku. Dopiero 22 maja 1992 roku podpisano w Moskwie pakiet porozumień dotyczących wyprowadzenia PGW z terytorium Polski. Zawierał on wcześniej parafowane umowy o terminach, transporcie i tranzycie oraz porozumienie finansowo-majątkowe. Strona polska zrezygnowała z roszczeń finansowych, oszacowanych na kilkaset milionów dolarów, za zniszczenia dzierżawionych przez wojska sowieckie obiektów oraz dewastację środowiska naturalnego.

Ostatnich 24. rosyjskich oficerów wyruszyło do Moskwy 18 września 1993 roku z warszawskiego dworca Wschodniego, zwracając Polsce pełną suwerenność po niemal

pięćdziesięciu latach.

Więcej na temat armii sowieckiej stacjonującej w Polsce znajdą Państwo w publikacji:

[Armia Czerwona/Radziecka w Polsce w latach 1944-1993. Studia i szkice, red. Krzysztof Filip i Mirosław Golon, Borne-Sulinowo - Bydgoszcz - Gdańsk 2014](#)

oraz w artykule Roksany Szczypta-Szczęch, [Sowieci jadą do domu](#).

Polecamy również zapoznanie się z artykułami umieszczonymi w dodatku historycznym, poświęconym obecności Armii Czerwonej na ziemiach polskich po 1944 roku. [Dodatek przygotowany został w 2020 roku przez Instytut Pamięci Narodowej wspólnie z grupą medialną Polska Press](#).

Zapraszamy także do obejrzenia 21 odc. programu "Przystanek Historia" na temat [obozów NKWD w Polsce](#) zorganizowanych przez sowietów w trakcie wypierania Niemców z terytorium naszego kraju od 1944 r.